

UN EXEMPLU DIN CEHIA: CENTRUL PENTRU ARTĂ MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

Introducere

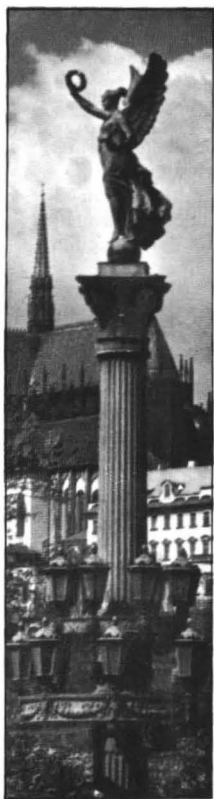
În august 1939, Stanton Catlan, un tânăr jurnalist american prins în vîltoarea creată de ocupația nazistă asupra Pragăi, a trimis un articol - fără să fie sigur că va reuși să îl și scoată din țară - șefilor lui de la *New York Times*. Caltan scria: „Cu un an în urmă, nu ar fi fost exagerat să spui că vitalitatea vieții creatoare îi dădea Pragăi dreptul de a fi considerată unul dintre principalele centre ale artei moderne în Europa... Aproape toate semnele acestui mediu stimulator au dispărut, de-acum.” (*New York Times*, 20 august 1939). De-a lungul anilor care au urmat, vitalitatea culturală a orașului a fost, într-adevăr, asediată și redusă la tăcere, mai întîi, de către regimul fascist, și apoi, de către statul comunist, care a ținut-o sub control, în diferite grade, vreme de 50 de ani.

Rămînînd în prim-planul comunității artistice internaționale, Praga a fost frînată, anulată de către strategia culturală comunistă, care a permis o subvenționare semnificativă pentru instituțiile autorizate, restrîngînd, totuși, libera dezvoltare a artelor în cadrul

Sarah BROCK

contextului internațional. Centrul pentru Artă Modernă și Contemporană (CAMC), al Galeriei Naționale din Praga, este instituția însărcinată cu, poate, nerostita responsabilitate de a acționa în calitate de catalizator, prin intermediul căreia Praga își va regăsi poziția sa de dinainte de război, de oraș călăuzitor pentru arta modernă. Ca atare, ea întrupează identitatea unei comunități artistice mai largi, caracterizate de un impuls creator bogat și activ, luptînd, totuși, pentru redefinirea sa, într-un mediu nou și nefamiliar. Cheia resuscitării vieții culturale vibrante este reforma de succes din acest muzeu, și din instituțiile culturale cehești, în general, deși, la aproape zece ani după *Revoluția de catifea*, reforma se află, încă, în primele sale stadii.

CAMC a făcut pași hotărîți pe drumul reformei, pentru a se ridica la nivelul partenerilor săi internaționali, dar poartă în spinare o serie de condiționări preexistente, care fac reforma, practic, imposibilă: este o instituție de stat

și, de aceea, este o părticică dintr-o mare rețea de muzee, cu o structură de administrare centralizată depășită, și face, acum, obiectul unei importante restrîngerii financiare, ca parte a unei reduceri operate la nivel național, a sprijinului pentru arte. În această situație, ea ar trebui să constituie, pe de-a-ntregul, subiectul unor măsuri reformatoare riguroase, deși, în ciuda dorinței sale – manifestate în ultimii ani – de a răspunde dificultăților reformelor interne, Centrul a fost paralizat de ineficiența structurii administrative mai mari, a Galeriei Naționale.

Înzestrarea

Sediul CAMC este istoricul Palat Veltrzni. Construit în ultimii ani ai deceniului al treilea al acestui secol, pentru a găzdui târgurile

comerciale, palatul a fost cea mai mare clădire de acest fel din lume și este considerat un monument reprezentativ pentru stilul funcționalist. A fost folosit ca sediu pentru târgurile comerciale pînă în 1949, cînd a fost transformat într-o clădire administrativă. În 1974 a fost distrus de un incendiu și, puțin după aceea, în 1978, statul a decis să găzduiască, în palat, colecția de artă modernă a Galeriei Naționale. A fost reconstruit cu acest scop, dar nu a fost deschis oficial decît în decembrie 1995.

Așa cum există astăzi, muzeul are o vechime de doar doi ani și trebuie să facă față unei sarcini extraordinare, aceea de a se redefini, nu numai ca o veche instituție aflată într-un nou mediu social și economic, dar și ca o foarte tînără instituție, într-un am-

Centrul de Artă Modernă și Contemporană al Galeriei Naționale din Parag (Veltrzni Palac)

Dr. Jaroslav Anděl,
fostul director al
CAMC, ghidează un
grup în expoziția
„Kupka”.

În imagine: Dagmar
Havelová (soția
Președintelui Cehiei),
ministrul culturii și
directorul Galeriei
Naționale

bient fizic nou și provocator (clădirea are o suprafață de expunere de 25.000 m², fiind, astfel, în Europa, cel mai mare spațiu rezervat artei moderne).

Colecția

Moderna colecție a Galeriei Naționale este impresionantă. Ea este desfășurată în două expoziții permanente principale - *Arta modernă internațională* și *Arta modernă cehă* -, fiecare dintre ele fiind împărțită în zone rezervate unor momente artistice importante. Secțiunea de artă internațională include o prezentare a *Artei franceze din secolele 19 și 20*, evidențiind momentele de răscruce ale perioadei moderne în Franța, reprezentate prin Eugène Delacroix și Camille Corot, Théodor Rousseau, impresioniștii și Picasso, dar și prin reprezentanți ai Școlii de la Paris: Marc Chagall, Pierre Bonnard, Raoul Dufy, Suzanne Valadon și alții. Partea a doua, intitulată *Arta europeană a*

secolului 20, expune opere ale unor personalități marcante ale începutului de secol, cum sînt Gustav Klimt, Egon Schiele și Oskar Kokoschka, dar și alte creații ale perioadei moderne, cum ar fi cele ale lui Joan Miró, Edvard Munch, Fritz Wotruba, Henry Moore, ca și ale unor proeminenți artiști ai anilor '60 și '70.

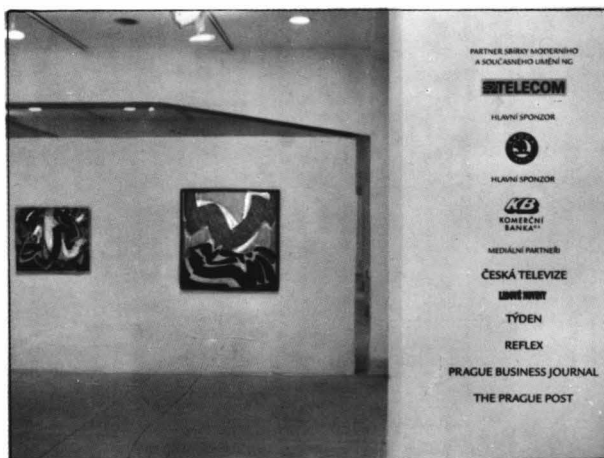
Expoziția de artă modernă cehă este prezentată în trei segmente: *Arta modernă cehă între anii 1900 - 1960*, *Arta cehă între anii 1965 - 1995* și *Action art, între anii 1960 - 1980*. Expoziția include opere reprezentative pentru fiecare epocă în parte, de la fondatorii artei cehe, din perioada de început a secolului 20, pînă la eminențele figuri ale anilor '60 și '70.

Măsuri reformatoare luate pînă acum

Aflată în stadiul său inițial, reforma aplicată la CAMC poate fi definită, în linii generale, prin trei inițiative distincte și, totuși, interdependente: implementarea și derularea procesului de dezvoltare a unui program expozițional cît se poate de clar definit, crearea unui departament de marketing și relații publice și crearea unei fundații. Toate cele trei inițiative sînt esențiale pentru reforma instituțională și, prin forța lucrurilor, au fost declanșate simultan. Expozițiile care atrag publicul vor fi păstrate, vor promova integritatea intelectuală a Galeriei Naționale și vor propulsa CAMC drept o instituție

internațională de prestigiu. Birourile de marketing și de relații publice oferă elementele organizatorice necesare comunicării cu publicul. Iar nou înființata Fundație CAMC reprezintă mecanismul prin intermediul căruia CAMC va înființa un sistem de „afiliere” la muzeu și va încuraja sponsorizarea sosită din partea firmelor.

De la început – din momentul deschiderii muzeului, în 1995 -, a fost nevoie ca CAMC să ofere un program expozițional care să capteze atenția atât a publicului local, cât și a celui internațional, și să facă din Palatul Veltrzní o instituție de prestigiu. După un recul inițial – cu nerealizata propunere de a inaugura muzeul cu Bienala Whitney, de la New York -, CAMC a lansat un apreciat program de expoziții temporare, considerate a fi ambițioase și importante, sub îndrumarea directorului Jaroslav Anđel, un ceh cu o renumită carieră universitară, și care a petrecut zece ani în New York, drept muzeograf independent. Strategia proiectelor expoziționale este aceea de a prezenta, mai întâi, câteva mici expoziții, în fiecare an, utilizând bogata colecție de opere aflate în proprietatea Galeriei Naționale și, după aceea, de a organiza cel puțin o expoziție mai mare, în fiecare an, avînd ca partener o instituție internațională. Programul expozițional din 1998 constituie dovada succesului acestei abordări: el include expozițiile: *Frantisek Kupka: pictorul universului, pionier al*

abstractizării; Peisaje schimbătoare în pictura cehă a secolului 20; Alois Bilek, picturi abstracte din 1913 – 1914, o expoziție a unor tineri artiști britanici (așa-numitul grup Brat Pack), intitulată Dimensiuni variabile, și o expoziție de gravuri și desene de Picasso.

Aceasta este o abordare logică și practică pentru o dezvoltare programatică, ținînd cont că expozițiile mai mici sînt relativ ușor de realizat, iar experții cunoscători în materie și resursele sînt deja la îndemînă. Proiectele mai mari, implicînd colegi din alte țări europene, sînt esențiale pentru a face remarcant Centrul și în străinătate și oferă un fundament pentru un program de expoziții internaționale mai extins, în viitor. Poate că aceasta este o abordare prudentă - unii ar aștepta mai multe expoziții importante, în fiecare an, dar în actualul climat economic și legislativ, în care beneficiile rezultate din filantropia sponsorilor rămîn minime, iar finanțarea de la

Mai multe firme cehe au fost sponsori entuziaști ai Expoziției „Kupka”

A. Rodin,
Sf. Ioan
Botezătorul,
1878

Biserica
Sf. Nicolae. Turla

stat pentru cultură a fost redusă, o abordare precaută s-a dovedit a fi cea mai bună cale pentru a merge mai departe. Ea a permis o creștere gradată a „vizibilității” și a proeminenței locale și internaționale a muzeului, ținând seama, în același timp, de restricțiile cauzate de reducerile bugetare.

A doua inițiativă reformatoare a fost crearea unui departament de marketing și de relații publice. Acest pas a fost hotărâtor. El a permis apariția unui nou mecanism, menit să dezvolte legături cu firmele sponsorizatoare, cu media și cu marele public. Importanța acestui departament este, poate, cel mai bine evidențiată prin succesul actualei expoziții *Kupka*. După ce au fost realizate planurile preliminare ale expoziției, împreună cu Muzeul de Artă din Wolsburg și cu Muzeul de Artă din Dallas, acest departament a putut să alcătuiască o propunere către trei mari corporații cehe (SPT Telecom, Komerční banka și Skoda), care și-au asumat, cu entuziasm, obligații pentru acest important proiect. A fost asigurat și sprijinul sponsorilor din media – ziare și reviste locale –, acestea suportând costurile de publicitate și promoționare. În plus, în întreaga Pragă, înainte de ziua deschiderii, puteau fi văzute postere în mijloacele de transport în comun și pe panourile publicitare.

Deși activitatea promoțională și de marketing este una standard, în comparație cu cea a multor

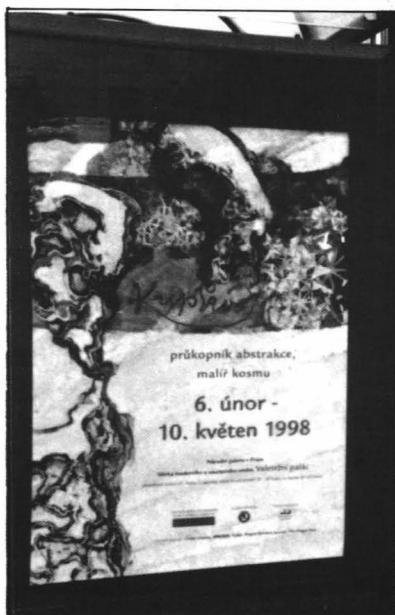
instituții occidentale, ea este foarte nouă pentru CAMC și pentru alte instituții culturale pragheze. La vernisaj au fost prezenți mai mult de 1.000 de invitați, iar expoziția a făcut să se tripleze, deja, numărul mediu zilnic de vizitatori. Succesul expoziției este rezultatul direct al unei campanii de marketing intense și bine organizate.

Cea de a treia măsură luată în direcția reformei a fost crearea Fundației CAMC. Înființată în noiembrie 1997, fundația, care funcționează ca o entitate separată de cea a muzeului, asigură, totuși, baza de selecție pentru cei care vor să îi devină membri și pentru sprijinul care este obținut prin sponsorizare. Ea oferă agenților economici și persoanelor fizice, pe de o parte, posibilitatea de a lua parte la dezvoltarea muzeului și, pe de altă parte, mici beneficii, cum ar fi bilete gratuite pentru vizitarea muzeului, invitații la ghidaje cu caracter special și, în cazul achitării unei cotizații mai mari, posibilitatea de a folosi dotările muzeului pentru activitățile mai deosebite ale vreunei firme. Fundația permite un anumit nivel de transparență financiară și asigură claritatea misiunii sale, care este importantă pentru potențialele alte fundații internaționale, care ar fi entuziasmate de ideea sprijinirii CAMC, dar rezervate la gândul de a transfera sume mari de bani, direct, Galeriei Naționale, unde responsabilitatea administrării fondurilor rămâne prost definită.

Aceste măsuri incipiente se

constituie într-o platformă pentru lansarea unui program complet de restructurare și reformă, care ar include restructurarea organizațională în întregimea sa. Nivelul înalt al expozițiilor considerate drept decisive a făcut să crească importanța CAMC. Departamentul de marketing și relații publice a stabilit un record de credibilitate și a asigurat succesul sponsorilor, configurând, astfel, o imagine pozitivă pentru instituție, în cadrul comunității oamenilor de afaceri. Fundația, ca o prelungire a inițiativei din domeniul marketingului și al relațiilor publice, a atras sponsori locali, preocupați, înainte, de transparența financiară, și se constituie într-un partener de încredere pentru instituțiile internaționale, în domeniul finanțării proiectelor.

În cursul verii anului 1997, întregul buget pentru expoziții al CAMC a fost tăiat, ca urmare a unor reduceri operate de Ministerul Culturii. Aceasta a însemnat că, în timp ce bugetul afectat cheltuielilor de întreținere a clădirii a continuat să fie acoperit de către stat, nu mai există fonduri pentru expoziții temporare. Această decizie a fost, pur și simplu, dezastruoasă, ea lăsând sarcina finanțării expozițiilor, integral, în seama sponsorilor – persoane juridice și fizice. Nici vorbă să fi fost o reducere gradată, care să permită o planificare pe termen lung și o dezvoltare strategică, ci a fost o reducere subită de fonduri care a aruncat muzeul, într-un fel, peste

noapte, între „forțele pieței“, într-o economie, încă, volatilă. Nu se poate presupune că o reducere atât de drastică a fost determinată de succesul nebun al expoziției *Kupka* și de programul pentru 1998, care include un grupaj impresionant de expoziții mai mici. Pentru un muzeu privat de întregul său buget expozițional, acest program este, pur și simplu, remarcabil.

Măsuri curente – rezistența față de reformă

Muzeul a dovedit, în timpul celor doi ani de funcționare, că este capabil să organizeze expoziții importante și să colaboreze cu succes cu partenerii internaționali. El a demonstrat că poate asigura firmelor locale un nivel corespunzător de

O campanie publicitară de succes, incluzând postere, peste tot, în Praga, a crescut, în mod semnificativ, numărul vizitatorilor la CAMC

J.B. Isabey,
Maria Ulrika
Lažanská, 1812

R.J. Prachner,
Sf. Ioan Botezătorul,
1750

J. Zrzavy, Văduvă,
1915

„vizibilitate“ și, prin crearea Fundației CAMC, a stimulat implicarea sponsorilor. CAMC se confruntă acum cu problema susținerii noilor inițiative de menținere a *statu quo*-ului, în același timp cu introducerea unui plan strategic mai sofisticat și a unei structuri organizaționale mai complexă. Mai exact, aceasta *era* problema CAMC, pînă de curînd, cînd toate eforturile îndreptate spre reformă au fost zădărnice de recenta hotărîre a directorului Galeriei Naționale, Martin Zlatohlavek, de a-l concedia pe directorul CAMC, Jaroslav Anel, hotărîre luată cu aprobarea Ministerului Culturii.

Motivul și efectul pe termen lung ale acestei schimbări se vor vedea în timp, dar se poate prevedea că desărcinarea directorului CAMC, în acest moment, nu va face decît să frîneze, dacă nu chiar să dea înapoi, măsurile reformatoare luate pînă acum. Acest gest, bazat, aparent, pe neînțelegeri personale și nu pe responsabilitate profesională, pune accentul exact pe problemele reformării muzeului într-o societate aflată în tranziție și aduce două probleme în atenția opiniei publice: în primul rînd, CAMC trebuie să implementeze o structură administrativă care va permite să fie luate hotărîri corecte și profesionale spre binele muzeului; în al doilea rînd, ar trebui să i se acorde independența CAMC, în ciuda trecutului său îndelungat ca instituție de stat.

Nu intenționez, aici, să analizez în amănunțime concedierea – multe dintre aspectele sale rămînînd, încă, de clarificat –, ci să sugerez că succesul unor măsuri reformatoare în instituțiile de stat este strîns legat de succesul reformei la niveluri mai înalte. Acest lucru a fost evident demonstrat de istoria recentă a CAMC. În Praga, schimbările trebuie făcute la nivel guvernamental, pentru ca succesul pe termen lung al fiecărei instituții în parte, aflate sub autoritatea Guvernului să fie asigurat: Ministerul Culturii, care, la acest moment, nu posedă un program clar pentru finanțarea culturii, trebuie să dezvolte o strategie culturală cu structuri administrative corespunzătoare, pentru a permite durabilitatea și succesul programelor sale culturale.

Cea mai mare problemă a concedierii subite și, după mine, irațională a directorului CAMC, este aceea că viabilitatea și credibilitatea instituției sînt, acum, în pericol. Comunitatea oamenilor de afaceri, care asigura finanțarea muzeului, ca și un semnificativ sprijin consultativ, nu va mai fi încurajată să sprijine o instituție care se află la cheremul funcționarilor statului, care își permit să facă angajări și să concedieze pe baza relațiilor sau disputelor personale, și nu în funcție de ceea ce ar trebui să fie un nivel standard de calificare profesională și universitară. Mai mult decît atît, credibilitatea

Fundației CAMC a fost și ea compromisă și, astfel, ea nu va mai putea atrage finanțarea internațională, care ar fi putut reprezenta cheia succesului acestui muzeu. Și, în sfârșit, inițiativele de marketing și relații publice, care au crescut cu succes vizibilitatea și importanța muzeului, în ultimii doi ani, vor fi zădărnice, angajații care au condus această campanie vor fi dezamăgiți și își vor căuta un alt loc de muncă, iar imaginea pozitivă, pe care au creat-o cu greu, se va destrăma.

Dacă o structură administrativă mai dezvoltată, cu un consiliu de administrație informat și obiectiv, aflat în fruntea muzeului, ar fi funcționat, deja, – un consiliu față de care directorul CAMC ar fi direct responsabil –, chiar și unele schimbări administrative majore nu ar fi avut cum să ducă la încetinirea, în mod simțitor, evoluției muzeului. Directorul ar avea obiective clare de îndeplinit, ar fi apreciat în funcție de realizări și, la rîndul lui, s-ar baza pe un personal de specialitate și administrativ, pentru a îndeplini aceste obiective. În acest caz, măsurile preliminare de reformă, luate pînă acum la CAMC, ar fi putut trece la un stadiu superior, care ar fi acela al reasezării instituționale și al creării unui plan strategic mai complex. Chiar și o schimbare în conducere, dacă ar fi fost supravegheată corect de un consiliu de administrație, nu ar fi frînat măsurile de reformă.

În structura sa actuală, directorul CAMC este răspunzător,

Palatul
Veletrzn,
vedere din interior

la fel ca toți ceilalți directori de muzee de stat, față de directorul general, care are dreptul exclusiv de a face sugestii ministerului, în ceea ce privește schimbările de personal. Directorul general al Galeriei trebuie să se asigure de acceptul consiliului, dar, din moment ce membrii consiliului înșiși sînt supuși deciziilor directorului Galeriei Naționale, aceștia nu pot reprezenta un grup obiectiv de consilieri. Mai mult decît atît, aceștia sînt specialiști în anumite domenii ale istoriei artei, au propriile lor colecții de administrat, și, deci, nu sînt interesați și calificați ca arbitri, în cazul luării hotărîrilor manageriale în muzeele colegilor lor.

Am ajuns, astfel, la cel de al doilea subiect, acela că CAMC trebuie să devină independent de structurile de stat, pentru a putea

implementa reforma internă și, deci, să se dezvolte liber și neîngrădit de actuala structură de conducere, inefficientă. În acest scenariu, un consiliu de administrație al CAMC – care ar include proeminenți oameni de afaceri și persoane publice – ar lua în mîna lor frîiele consiliului de administrație al Galeriei Naționale și și-ar asuma întreaga responsabilitate pentru conducerea muzeului. Astfel, acesta ar putea, în cazul în care ar fi necesar, să reducă numărul angajaților și să impună un plan de restructurare instituțională și de reformă, în ge-neral. Mai mult decît atît, un asemenea consiliu ar pune bazele unei transparențe financiare și responsabilități administrative, care sînt esențiale pentru succesul viitor al muzeului.

Concluzii

Cu toate că această idee a independenței nu a fost propusă oficial, ea se află, cu siguranță, în mintea praghezilor, care sînt conștienți de dificultățile de administrare a unei asemenea instituții, și care nu sînt indiferenți față de cultivarea artei moderne și contemporane. Un asemenea pas ar implica, cu toate acestea, un risc, pe care nu este probabil ca Ministerul Culturii să și-l asume, și un nivel înalt de angajare și devoțiune din partea membrilor comunităților artistice, intelectuale și de afaceri, care s-ar putea să nu fie pregătiți pentru a lua parte la o asemenea tentativă, într-un mediu, încă, volatil din punct de vedere

politic și economic - și în care alte probleme se află, încă, în prim-planul preocupărilor naționale.

Dacă vitalitatea vieții artistice, care a făcut din Praga, înainte de război, un centru artistic important, ar putea fi alimentată, din nou, în mediul post-socialist, probabil că Galeria Națională nu ar juca un rol central. Prin refuzul său de a recunoaște și a cultiva doi ani de eforturi în direcția reformei în cadrul propriului Centru pentru Artă Modernă și Contemporană, Galeria Națională a demonstrat, cu claritate, comunității artistice locale și internaționale, că a rămas, tributară umbrelor trecutului.

Traducere și adaptare de Virgil Ștefan Nițulescu

Summary

Over the two years of its existence, the Center for Modern & Contemporary Art (CMCA) of the National Gallery in Prague has undertaken three interdependent initiatives as preliminary steps toward full reform: the implementation of a clearly defined temporary exhibition schedule based upon the current strengths and financial limitations; the creation of a marketing and PR department; and the establishment of a Foundation to encourage local and international sponsorship. Despite the success of these measures, made emphatically clear with the success of the recent *Frantisek Kupka* exhibit, institutional reform and continued development has been brought to a full halt by the recent dismissal of the CMCA director who was leading the initiative. The author suggests that while the reform measures to date provided a solid base for continued reform, the inefficiency of the National Gallery management structure will essentially reserve the reform measures taken to date. She proposes that the only way that the museum will develop freely, as originally intended, as a leading center for modern art in Prague is that it be instated as an independent institution with a transparent financial and management structure, accountable to a new board of trustees.